

Limenitis camilla

Tryfjäril

Fjärilar, Dagfjärilar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nationellt utdöd (RE)

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Nymphalidae (praktfjärilar), **Släkte:** *Limenitis*, **Art:** *Limenitis camilla* - tryfjäril (Linnaeus, 1764) **Synonymer:** *Papilio camilla* Linnaeus, 1764, *Ladoga camilla* (Linnaeus, 1764)

Kännetecken

Denna eleganta flygare är en mindre kopia av den mer välkända aspfjärilen *Limenitis populi*. Framvingarnas översida är övervägande svarta med breda vita band på bakvingarna, som i sin fortsättning på framvingarna består av två grupper av vita fläckar och ett par vita prickar närmare vingspetsarna. Undersidan har likartad teckning i vitt men är för övrigt orangebrun med serier av mörkbruna punkter i det orangebruna yttre fältet. Vingspann 48-60 mm. En liten tryfjäril kan förväxlas med en stor hona av kartfjäril *Araschnia levana* av andra generationen.

Utbredning och status

Tryfjärilens era i svenska faunan är en kort men uppmuntrande period om drygt tjugo år. Artens expansion på bred front i både Baltikum, Danmark och England samt fynden i Skåne av ett par individer på Falsterbonäset 2003 och Klagshamnssudden 2006 ger gott hopp om att arten ska återetablera sig i Sverige. Ett enstaka fynd i Zoologiska institutionens trädgård i Lund kan möjligen vara en utsläppt uppfödd fjäril. Tryfjäril påträffades för första gången i Sverige i Skåne, Silvåkra 1946. De följande åren kunde den här påträffas i relativt stort antal och spred sig även till Våmb och Veberöd. Ytterligare fynd gjordes i Blekinge, Svängsta 1956, Skåne, Valje 1959 och Stenshuvud 1961. En relativt säker observation av arten gjordes redan under 1930-talet i Blekinge. På Stenshuvud noterades 1969 de sista exemplaren i landet. Genom artens iögonfallande utseende och att den svårigen kan förväxlas med andra arter har man med god säkerhet kunnat bedöma att den är försvunnen som reproducerande art från Sverige. Sedan kartfjäril *Araschnia levana* blivit allt vanligare i landet har dock en del felaktiga rapporter av tryfjäril gjorts eftersom en stor hona av kartfjäril i andra generationen kan förväxlas med en liten tryfjäril. Tryfjärilen har varit känd från Danmark sedan 1800-talet. Före 1930-talet förekom den dock endast på öarna öster om Stora Bält. Här efter följde en expansion fram till 1954 då arten etablerade sig på Fyn, i södra Östjylland och Sydjylland. År 1940 uppträdde arten i mycket stort antal i Nordskov på Nordsjälland. På Bornholm var den på många platser allmän under hela perioden 1967-1976. Under de senaste 20 åren har arten minskat något i antal inom stora delar av den totala utbredningen i Danmark. Samtidigt har den försvunnit från Jylland och det mesta av Fyn. En mer begränsad populationsökning noterades 1995-1997 och 2006. Under 2000-talet är flertalet rapporter från Sydsjälland och Fyn, men det finns också ett från Randers i Östjylland. Från Nordsjälland, Lolland, Falster, Mön och Bornholm meddelas inte längre fynden (tidskriften *Lepidoptera*), vilket tyder på en mer stabil förekomst. Vid normal populationsstorlek har arten inte visat några observerbara migrationstendenser. I Baltikum var arten under 1990-talet utbredd till sydöstra Estland samt på Ösel och den har under senare år expanderat ytterligare. I Finland var arten ny 2003 och påträffades enstaka längs sydkusten och även i Tammerfors. Dessa individer var troligen migranter då inga fynd gjordes 2004. I England var tryfjärilen under 1800-talet en stadigt minskande art, då allt fler skogar avverkades. Den har senare, alltsedan introducerade barrträd planterats för virkesproduktion, visat en remarkabel anpassningsförmåga till dessa skogars ännu ej helt slutna bestånd och har under 1900-talet återtagit mycket av sin ursprungliga utbredningsareal i södra och östra England. Populationstätheten har i England visat sig vara avhängig av vädret under larvernans sista stadium och puppstadiet. Under kyliga perioder med fördröjd utveckling hos dessa stadier ökar predationen från fåglar avsevärt. Världsbredningen är uppdelad i två separata områden. I Europa från Frankrikes atlantkust och England genom Mellaneuropa, Danmark, Baltikum och Ryssland till södra Ural. I Asien från Amur och Manchuriet till Japan och Korea. I Alperna förekommer tryfjärilen upp till 1000 m ö.h.

Ekologi

Tryfjärilens livsmiljö är främst bokskog eller annan ädellövskog på näringsrikare mark med spridda smågläntor och talrikare solfläckar i undervegetationen. Fjärilen uppehåller sig såväl i trädens övre delar som närmare marknivån där den ofta påträffas på eller vid mindre vägar och bl.a. besöker blommor av björnbär *Rubus fruticosus*. Honan placerar sina ägg enstaka på bladen av kaprifol *Lonicera periclymenum* där denna i halvskuggiga positioner slingrar sig runt träd. I Baltikum och Ryssland lever arten på skogstry *Lonicera xylosteum* som inte är känd som värdväxt i Danmark och England. Den unga larven kamouflerar sin närvaro med sina exkrementer som spinns fast på lövets kvarlämnade mittnerv där larven vilar mellan födointagen. Larven övervintrar i andra stadiet i en liten ihoprullad hylsa av basen till ett blad som väl fastspunnen kvarsitter på värdväxten hela vintern. Under våren livnar sig larven först av skotten och senare av bladen. Larven skiftar färg från övervägande brun till grön i sista stadiet. Den förpuppas hängande från en gren i början av juni. Puppstadiet varar cirka 15-20 dagar. Den märkliga vackert flerfärgade puppan liknar en miniatyr av en vilande långörod fladdermus. Flygperioden infaller i Danmark normalt mellan första veckan i juli och början av augusti. Den individuella medellivslängden är i Mellaneuropa 20 dagar. I Schweiz kan arten vara hårt parasiterad.

Hot

Främsta hotet är riktat mot värdväxten kaprifol, då denna ofta uppfattas som skadegörare på uppväxande lövträdspantor. De slingrande sega stammarna av kaprifol missformar träden och utsätts därför för systematisk utrotning i värdefullare yngre lövskogar i Mellaneuropa. Totalavverkning av skog med förekomst av tryfjäril innebär ovillkorligen artens lokala utrotande. Tryfjärilens försvinnande i Sverige sammanfaller med den onormalt regniga och kyliga inledningen av 1960-talet.

Åtgärder

Arten bör eftersökas även i anlagda yngre granskogar på tidigare lövskogsbevuxen mark. Genom denna miljöns relativt torftiga artsammansättning är det tänkbart att tryfjärilen där finner en livsmiljö som i klimatiskt ogynnsamma perioder ger ett lägre predationstryck, vilket kan gynna artens överlevnad och vidare spridning. En återutsättning av arten i Skåne skulle möjligen välkomnas, då tryfjärilens begränsade migrationsbenägenhet sannolikt resulterar i mycket låg genetisk variation hos naturligt nyetablerade populationer.

Övrigt

Per Stadel Nielsen och Magnus Wedelin har bidragit med väsentlig information vid första revisionen av faktabladet. Nils Ryrholm har bidragit med väsentlig information vid andra revisionen av faktabladet.

Litteratur

- Bink, F.A. 1992. *Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa*. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs bv, Haarlem.
- Christoffersson, H. 1946. *Limenitis camilla* L. funnen i Skåne. *Opusc. ent.* 11(3-4): 172.
- Dennis, R.L.H. 1977. *The British Butterflies, their Origin and Establishment*. E.W. Classey Ltd, Faringdon, Oxon.
- Eliasson, C.U., Ryrholm, N., Holmer, M., Jilg, K. & Gärdenfors, U. 2005. *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Dagfjärilar, Hesperidae-Nymphalidae*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Geiger, W. (ed.). 1987. *Les papillon de jour et leurs biotopes; Espèces, dangers qui les menacent, protection*. Ligue Suisse pour la Protection de la Nature. Fotorotar AG, Egg.
- Hammarstedt, O. 1992. Conservation of Butterflies in the Nordic countries. In: *Future of Butterflies in Europe: Strategies for survival*. ed. T. Pavlicek-van Beek, A.H. Ova & J.G. van der Made. Agricultural University, Wageningen.
- Henriksen, H.J. & Kreutzer, I. 1982. *The butterflies of Scandinavia in nature*. Skandinavisk bogforlag, Odense.
- Higgins, L.G. & Riley, N., svensk bearbetning Douwes, P. 1970. *Europas dagfjärilar*. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Kesküla, T. 1992. Distribution maps of Estonian Butterflies (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). *Acta Musei Zoologici Universitatis Tartuensis* 6: 1-60.
- Lampa, S. 1885. Förteckning öfver Skandinavien och Finlands Macrolepidoptera. *Ent. Tidskr.* 6(1-3): 1-137.
- Langer, T.W. 1958. *Nordens dagsommerfugle*. Munksgaards forlag, Köpenhamn.
- Lindeborg, M. 2007. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 2006. *Ent. Tidskr.* 128: 19-32.
- Ljunge, Y. 1962. Tryfjärilen (*Limenitis camilla* L.), en sen invandrare till svenskt territorium. *Opusc. ent.* 27(1-2): 23-25.
- Lukhtanov, V. & Lukhtanov, A. 1994. *Die Tagfalter Nordwestasiens (Lepidoptera: Diurna)*. Herbiopoliana bd. 3. Verlag U. Eitschberger, Markt-leuthen.
- Madsen, A., Bech, K., Szyska, P., Christensen, E., Fibiger, M., Helsing, F., Jensen, L., Knudsen, K., & Möller, H.E. 2000-2006. *Fund af Storsommerfugle i Danmark 2000-2006*. Tillägg till Lepidoptera.
- Nordström, F. 1947. För svenska faunan nya fjärilar jämte några andra. *Opusc. ent.* 12: 159-172.
- Nordström, F., Opheim, M. & Valle, K. J. 1955. *De fennoskandiska dagfjärilarnas utbredning*. C.W.K. Gleerups förlag, Lund.
- Pollard, E. 1979. Population ecology and change in range of the white admiral butterfly *Ladoga camilla* (L.) in England. *Ecol. Entomol.* 4: 61-74.
- Stoltze, M. 1996. *Danske dagsommerfugle*. Gyldendal, Köpenhamn.
- Thomas, J. A. & Lewington, R. 1991. *Butterflies of Britain and Ireland*. Dorling Kindersley Limited, London.

Författare

Claes U. Eliasson 1995. Rev. Claes U. Eliasson 1997, 2005, 2007 & 2012.